

FAN TO'GARAKLARINING BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARI O'QUV FAOLIYATIGA IJOBIY TA'SIRI

Ortiqova Zulfiya Nurmaxamatovna

FarDU, o'qituvchi p.f.f.d (PhD)

Mirzakarimova Anoraxon Ashurali qizi

FarDU, Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 4-bosqich talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.12187798>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 10-June 2024 yil

Ma'qullandi: 15- June 2024 yil

Nashr qilindi: 20- June 2024 yil

KEY WORDS

o'lkashunoslik to'garagi, ta'sir, rivojlanish, metodika, hissiy empatiya, xulq-atvor, individual yondashuv, viktorinalar.

ABSTRACT

Maktabda faoliyat olib borayotgan to'garak mashg'ulotlari shaxsning barkamol kamol topishga, o'sib kelayotgan avlodning ijodiy qobiliyatlarini aniqlash va rivojlantirishga, o'quvchilarga mehnatsevarlikni singdirishga, shuningdek, ularning bo'sh vaqtdan oqilona foydalanishga yo'naltirilgan, uning asosiy vazifasi o'quvchi yoshlarga qo'shimcha ta'lim va tarbiya berish bilan birga ularning bo'sh vaqtini sermazmun o'tkazish, yoshlarning ongiga milliy g'oya va vatanparvarlik tuyg'ularini singdirishdan iboratdir.

Hozirgi kunda to'garaklarda interfaol metodlar va axborot texnologiyalarini o'quv jarayonida qo'llashga bo'lgan qiziqish kundan-kunga ortib bormoqda. Bunday bo'lishining sabablaridan biri, shu vaqtgacha an'anaviy ta'limda o'quvchilar faqat tayyor bilimlarni egallashga o'rgatilgan bo'lsa, zamonaviy texnologiyalardan foydalanish esa ularni egallayotgan bilimlarini o'zlari qidirib topish, mustaqil o'rganish va fikrlash, tahlil qilish, hatto yakuniy xulosalarni ham o'zlari keltirib chiqarishga o'rgatadi.

O'zbekiston Respublikasi mustaqillikka erishgandan so'ng milliy mafkura to'g'risida qarorlar qabul qilishga qaratilgan davlat siyosatining asosiy vazifalaridan biri har tomonlama yetuk va barkamol avlodni tarbiyalash, har bir bo'linmaning uzluksiz ta'lim tizimida tutgan o'rni va rolini oshirishdan iborat. Barkamol avlodni tarbiyalash, ilmiy-ma'rifiy va tarbiyaviy ahamiyatga ega.

Shu bois viloyatimiz maktablarida o'lkashunoslik to'garaklari faoliyat ko'rsatmoqda. Bu yerda o'z o'quvchilariga o'lka tarixidan bilim beradigan jonkuyar o'qituvchilar ko'p. Shulardan biri kolleksioner va o'lkashunos A.F.Nurullayevdir. Uzoq yillar Farg'ona tumanidagi 2-maktabda tarix o'qituvchisi bo'lib ishlagan, maktabda tashkil etilgan o'lkashunoslik to'garagiga rahbarlik qilgan ¹. Keyinchalik viloyat o'lkashunoslik muzeyini tashkil etgan va

¹Xalq ta'limi. Ilmiy-metodik jurnal. 2016-yil 1-son. –B. 85.

unga rahbarlik qilgan. Mingdan ortiq yoshlarni tarbiyalab, o'z yurtiga muhabbat, tarixga muhabbat, o'z yurtini o'rganish, asrab-avaylash kabi g'oyalarning shakllanishiga hissa qo'shdi. Ushbu fidokorona mehnati uchun 2014-yilda O'zbekiston xalq o'qituvchisi unvoni berilgan.

To'garaklar maktabda to'garak ishlari tizimining bir qismidir. "Pedagogik lug'atga ko'ra, to'garak ishlari bolalar uchun qo'shimcha ta'lim shakllaridan biri bo'lib, u turli xil to'garaklar, seksiyalar va to'garaklarni tashkil etishdan iborat"². To'garak ishi o'quvchilar uchun qiziqishlariga asoslanib ixtiyoriy ravishda tanlangan faoliyatning shaxsiyat uchun muhim, qadriyatlariga asoslangan, individual tajribasini o'zlashtirish sohasiga aylandi. Bu o'quvchilarga kasbiy o'zini-o'zi belgilashda yordam beradi, asosiy tarkibiy qismda olingan bilimlarini, kuchli tomonlarini amalga oshirishga yordam beradi. Ongli ravishda to'garak ishlari orqali kasb tanlash uchun o'quvchilarning bir qator kasblarni yetarlicha bilishi, bilganda ham ularning o'ziga jalb qiladigan tomonlarini emas, balki qiyinchiliklarini ham yaxshi bilishi, o'zining shaxsiy sifatlariga ko'ra tanlangan kasbini muvaffaqiyatli egallay olishi va keyingi ish jarayonida o'z malakasini takomillashtirish talab qilinadi. Bunday ko'nikmalarni bevosita to'garak ishlari orqali shakllantirish, o'quvchilarning biror bir hunarni egallashlarida ko'rsatmalar berish maqsadga muvofiqdir.

"Hozirgi vaqtga qadar to'garak ishlari orqali kasbga yo'naltirish ishlari yetarlicha saviyada olib borilmasligi, ularni kasb-hunar turlari bo'yicha aniq ma'lumotga ega emasligiga olib keladi. Maktabning boshlang'ich sinf o'quvchilari bilan savol-javob qilinganda shu narsa aniqlandiki, ularning faqat 65%i ommaviy kasblarni bilishi to'g'risida ta'kidlagan. O'quvchilarning faqat 25%i to'garaklarga jalb qilingan. Albatta, bu ma'lumotlar har davrda va har xil mintaqalarda ob'ektiv holda turlicha bo'lishi mumkin"³.

Ta'sir – bu shaxsning boshqa shaxsning (ta'sir ob'ektining) xatti-harakati, u bilan o'zaro munosabati jarayonida uning munosabati, niyatlari, g'oyalari va baholarini o'zgartirish jarayoni va natijasi, yo'nalishli va yo'nalishsiz ta'sirlarni farqlashdir.

Rivojlanish – ob'ektlarning qaytarilmas yo'nalishli muntazam o'zgarishi, buning natijasida ularning yangi sifat holati paydo bo'ladi.

Hayotda, o'z xatti-harakatlarini anglagan holda, inson o'z harakatlarini rejalashtirishi kerak. Buning uchun u atrofidagi dunyo haqidagi turli ma'lumotlarga tayanishi kerak. Biz ularni turli kognitiv jarayonlar orqali qabul qilamiz. Bularga sezgi, idrok, xotira, tasavvur va fikrlash kiradi.

Amaliyotchi o'qituvchilar, bir tomondan, sinfda, sinfdan tashqarida erishilgan narsalarni mustahkamlash va yaxshilashga imkon beradigan favqulodda ehtiyojni his qiladilar, boshqa tomondan, sinfdagi o'quv faoliyati o'quvchilarning darsdan tashqari darslarga bo'lgan qiziqishini oshirish uchun foydalanishga imkon beradi.

4-sinfda ko'pincha o'quvchilarning bilimga qiziqishi pasayadi. To'plangan material qisman unutiladi va o'quvchilarning rivojlangan tafakkuri cheklangan lingvistik vositalar yordamida o'z fikrlarini ifoda etish qobiliyatiga zid keladi.

Sinfdan tashqari ishlar bilim, ko'nikmalarni faollashtirish orqali o'quv materialini unutilib qo'ymaslikka yordam beradi va o'rganishga qiziqishning pasayishiga yo'l qo'ymaydi.

"... Metodikadagi yetakchi savol - u yoki bu aniq natijaga erishish uchun qanday harakat

² S.I.Ashurova. Maxsus fanlarni modullar o'qitish jarayonini tashkil qilish va o'tkazish // Kasb –hunar ta'limi. –№ 5– Toshkent, 2004. – B.17-20.

³ A.Haydarov. Madaniyat va san'at taraqqiy etmasa, jamiyat rivojlanmaydi. "Xalq so'zi" gazetasi. 254-son (7212). 2018-yil 9-dekabr. 4 b.

qilish kerakligi masalasi...”⁴ Shuning uchun sinfdan tashqari ishlarni rejalashtirishda o‘qituvchi ko‘pincha qaysi faoliyat va faoliyatni berish masalasiga duch keladi. Afzal ko‘rganlar: o‘quvchilar tomonidan tayyor materialni yodlash, ijodiy improvizatsiya yoki oldingi bosqichda bajarilgan ishlar to‘g‘risida hisoboti, ularning oqilona kombinatsiyasi zarur. O‘qituvchi tomonidan taklif qilingan har qanday faoliyat turi o‘quvchilar uchun jozibador bo‘lishi, ortiqcha ishlamasligi va monoton bo‘lmasligiga ishonch hosil qilish kerak.

O‘quvchilarda matnga hissiy munosabat, ular o‘qigan narsalarning qahramonlari tomonidan boshdan kechirilgan his-tuyg‘ularni boshdan kechirganda yuzaga keladi. Hissiy empatiya har qanday hissiy kuchli hodisaga hamroh bo‘ladi.

O‘qilgan narsaga hissiy munosabat ham kitobda, hikoyada, o‘quvchilarga noma‘lum bo‘lgan ba‘zi yangi faktlar keltirilishi tufayli yuzaga keladi.

Barcha ruhiy jarayonlarni ma‘lum bir kanal bo‘ylab yo‘naltirish, qiziqish kognitiv faoliyat uchun rag‘batdir.

Shuni ta‘kidlash kerakki, madaniy materiallarni jalb qilish o‘rganish uchun motivatsiyani keskin oshiradi, bu juda muhim, chunki motivatsiyasiz o‘rganish samarasizdir. Madaniyat materiallari bilan tanishish kognitiv motivatsiyani uyg‘otishga yordam beradi, ya‘ni, maktab o‘quvchilari nafaqat dastur materialini o‘zlashtiradilar, balki madaniyatning noma‘lum faktlari bilan ham tanishadilar, bu esa, shubhasiz, ularning qiziqishini uyg‘otadi. Shuning uchun, maktab o‘quvchilarining qiziqishlarini hisobga olgan holda ayniqsa, o‘quv jarayoni samarali bo‘ladi.

S.N.Savina har bir rejalashtirilgan tadbirni tayyorlashda tashkiliy aniqlikni ta‘minlaydigan bir qator bosqichlarga rioya qilish zarurligini ko‘rsatadi: o‘quvchilar va maktab ma‘muriyati bilan tadbirning mohiyati va mazmunini, uni o‘tkazish vaqti va joyini muhokama qilish; kerakli materialni tanlash, ssenariy tuzish va o‘quvchilar o‘rtasida rollarni taqsimlash, musiqiy va badiiy dizayn uchun mas‘ul shaxslarni tayinlashdir.

Viktorinadan 4-sinfda darsdan tashqari mashg‘ulot sifatida foydalanish mumkin. “O‘rganilgan narsalarni o‘zlashtirish ustidan nazoratning bu o‘ziga xos shakli ayniqsa samaralidir, chunki u o‘quvchilarda ijobiy his-tuyg‘ularni uyg‘otadi. Raqobat sharoitida ular darsda va viktorinaga tayyorgarlik jarayonida olgan bilimlarini safarbar qiladilar.

Viktorinalar mavzuni o‘rgangandan so‘ng o‘tkaziladi va u ustida ishlash uchun mantiqiy xulosa hisoblanadi. Viktorinaning maqsadi: darslarda o‘rganilgan lug‘at va nutq shakllarini ularni allaqachon duch kelgan va yangi vaziyatlarda qo‘llashda birlashtirish va avtomatlashtirish; o‘quvchilarni darslikda taklif etilgan, o‘qituvchi yoki o‘quvchilarning o‘zlari tanlagan materialni ijodiy tanlashga undash; o‘quvchilarni bayonotning ma‘nosiga e‘tibor berishga o‘rgatishdan iborat.

Viktorina o‘tkazishda o‘qituvchi quyidagilarga intiladi:

- 1) o‘quvchilarning boshqa fanlar bo‘yicha bilimlarini safarbar etish;
- 2) kitob, gazeta, jurnal, ma‘lumotnoma bilan mustaqil ishlash qobiliyatidan foydalanish;
- 3) har bir o‘quvchi uchun faol nazorat ostida nutq amaliyotini ta‘minlash;

⁴ A.Haydarov. Ijodiy ishlab chiqarish faoliyatini rejalashtirish, tashkil etish va boshqarish. “Yangi nashr”. T.: 2016- 208 bet.

- 4) har bir o'quvchining xususiyatlarini hisobga olish (uning nutq tayyorgarligi, ish tezligi, qiziqishlari va boshqalar);
- 5) viktorina dasturiga o'quvchilar parafraza ishlatadigan vazifalarni qo'shish.

Kognitiv faoliyat - bu hissiy idrok, nazariy fikrlash va amaliy faoliyatning birligi. U hayotning har bir bosqichida, barcha faoliyat turlarida va o'quvchilarning ijtimoiy munosabatlarida (mahsulotli va ijtimoiy foydali mehnat, qiymatga yo'naltirilgan va badiiy-estetik faoliyat, muloqot), shuningdek, turli xil mavzuli amaliy harakatlarni bajarish orqali amalga oshiriladi. O'quv jarayoni (tajriba qilish, loyihalash, tadqiqot muammolarini hal qilish va boshqalar). Ammo faqat o'rganish jarayonida bilim faqat shaxsga xos bo'lgan maxsus o'quv-kognitiv faoliyat yoki o'qitishda aniq shaklga ega bo'ladi. Kognitiv faoliyat tarkibida quyidagi tarkibiy qismlar ajralib turadi:

- 1) o'quv topshiriqlarini bajarishga tayyorlik;
- 2) mustaqil faoliyatga intilish;
- 3) vazifalarni vijdonan bajarish;
- 4) tizimli o'qitish;
- 5) shaxsiy darajasini va boshqalarni yaxshilash istagi.

Umuman olganda, kichik maktab o'quvchilarining kognitiv faolligini, xususan, to'garak ishlari orqali shakllantirish masalasi, bu jarayonning maktabdan ancha oldin boshlanishini ta'minlaydigan bolaga nisbatan murakkab ijtimoiy-psixologik, uzluksiz uslubiy ta'sir jarayonidir, faqat tarbiya va ta'limning yig'indisi va uzluksizligida ijobiy pedagogik natijalarga ega bo'lishi mumkin. Bu jarayonning asosi oilada bola tug'ilishida qo'yiladi, maktabgacha ta'lim muassasalarida jadal rivojlanadi va umumiy ta'lim maktabining boshlang'ich sinflarida yangi sifatda davom etadi.

Ulug' donishmandlardan biri "... kelajak tashvishi bilan yashasang, farzandlaringga yaxshi bilim ber, o'qit", degan ekan. Yurtimizda ta'lim-tarbiya tizimida amalga oshirilayotgan islohotlar haqiqiy ma'noda bir-ikki yillik yoki qisqa davrda samaraga erishishga qaratilgan ish emas, balki chin ma'noda bir necha yuz yillarga tatiydigan o'zgarish bo'ldi, desak xato bo'lmaydi. Bu prezidentimizning kelajagimiz, kelajak avlodimiz haqida qayg'urib, yurtimizning barcha farzandlari - mening farzandlarim, ular bizlardan ko'ra kuchli, bilimli va albatta baxtli bo'lishlari kerak, degan g'oyasi zamirida donishmandlarcha siyosat yotganini ko'rsatadi.

Ma'lumki, to'garaklarda ilg'or pedagogik va yangi axborotlar texnologiyalarini tatbiq etish o'quv mashg'ulotlarining samaradorligini oshiribgina qolmay, ilm-fan yutuqlarini amaliyotda qo'llash orqali mustaqil va mantiqiy fikrlaydigan, har tomonlama barkamol yuksak ma'naviyatli shaxsni tarbiyalashda muhim ahamiyat kasb etadi.

O'qituvchi bu jarayonda shaxs rivojlanishi, shakllanishi, bilim olishi va tarbiyalanishiga sharoit yaratadi va shu bilan bir qatorda boshqaruvchilik, yo'naltiruvchilik funksiyasini bajaradi. Bugungi kunda ta'limda "Aqliy hujum", "Fikrlar hujumi", "Tarmoqlar" metodi, "Sinkveyn", "BBB", "Beshinchisi ortiqcha", "6x6x6", "Bahs-munozara", "Rolli o'yin", "FSMU", "Kichik guruhlarda ishlash", "Yumaloqlangan qor", "Zigzag", "Oxirgi so'zni men aytay" kabi zamonaviy texnologiyalar qo'llanmoqda.

To'garak mashg'ulotlarida o'yin-topshiriqlarni takrorlash yoki mustahkamlash darslarida foydalanilsa ijobiy natija beradi. O'yin-topshiriqning qaysi bir turini tanlash darsning turiga, sinf o'quvchilarining o'yin-topshiriqlarni bajarishga o'rgatilganlik darajasi,

ularning bilim saviyasi, mustaqil ijodiy ishlash imkoniyatlari, o'rganilganlarni xotirada tez tiklay olishi, ijodkorlikning qay darajada shakllanganiga ham bog'liq bo'lishi kerak.

To'garalarda o'quvchi shaxsini fikrlashga, o'zgaralar fikrini anglash va shu fikrni og'zaki hamda yozma shaklda savodli bayon eta olishga o'rgatish masalasiga e'tibor qaratilgan bo'lib, mustaqil fikrlaydigan, nutq madaniyati rivojlangan savodxon shaxsni kamol toptirish asosiy o'rin egallaydi. Millatning turmush tarzi, madaniy yaratuvchanligi uning boy tarixiy merosi asosida o'rganiladi.

Bugungi kunda O'zbekiston aholisining kundan kunga o'sib borayotgan talab va ehtiyojlarini o'rgangan holda, yurtimizda bunyod etilayotgan madaniyat markazlarida aholining ijtimoiy-madaniy faolligini qo'llab-quvvatlash bilan birga mazmunli dam olishiga etibor qaratilmoqda⁵. Ayniqsa bu borada madaniyat markazlarida tashkil qilingan to'garaklar aholining, xususan, yoshlarning bo'sh vaqtini samarali o'tkazish hamda san'at turlariga qiziqtirishdagi ahamiyati juda katta. Madaniyat markazlarida to'garaklar, studiya va jamoalarni tashkil qilishning asosiy maqsadi esa aholi, ayniqsa, bolalar va yoshlarning darsdan va ishdan keyingi bo'sh vaqtlarini mazmunli tashkil qilish, ularning qobiliyatlari va intilishlarini maqsadli rivojlantirish, olingan nazariy bilimlarini mustahkamlash va amalda qo'llash ko'nikmalarini hosil qilish, kasbiy mahoratlarini oshirishga keng imkoniyatlar yaratish hamda tanlangan kasbiy yo'nalishlari bo'yicha mehnat bozoriga tayyorgarlik salohiyatini kuchaytirishdan iboratdir. Madaniyat markazlarida tashkil etilgan to'garaklar barcha uchun moliyaviy taraflama qulay hamda hamyonbob hisoblanadi. Hozirgi kunda madaniyat markazlarida pullik to'garaklar, studiya va jamoalar qatnashchilarining bir oylik to'lov summasining eng kam miqdori viloyatlar markazlari, Nukus va Toshkent shahrida bazaviy hisoblash miqdorining 10% va undan yuqori, Respublikaning boshqa tuman(shahar)larida 5% dan kam bo'lmasligi lozim⁶ligi Madaniyat vazirligi tomonidan belgilab qo'yilgan. Agar biz buni aniq summada hisoblaydigan bo'lsak, viloyatlar markazlari, Nukus va Toshkent shaharlarida 27 ming so'm Respublikaning boshqa tuman (shahar)larida 13500 so'mni tashkil qiladi. Yuqorida belgilangan summalar o'zgarishi mumkin bunday holatda "pullik to'garaklar, studiya va jamoalarning to'lov summasi - Markazlardagi to'garak ishtirokchilarining ota-onalar kengashi bilan kelishilgan holatda (uni bayonlashtirish orqali) markaz rahbarining tegishli buyrug'i bilan ko'paytirilishi mumkin.⁷ To'garaklar narxi juda kam bo'lsada madaniyat markazlarida tashkil etilgan to'garaklarga yoshlarning qiziqishi yuqori emasligini ko'rishimiz mumkin. Shundan kelib chiqib barchamizda o'sha to'garaklarning hozirgi kundagi faoliyatiga qiziqishlar paydo bo'ladi albatta.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining mantiqiy tafakkuri va konstruktiv g'oyalarini rivojlantirish, shuningdek, dunyoda keng ko'lamlil ilmiy-tadqiqot ishlari olib borilmoqda. Robototexnika to'garaklarida bolalikdan texnik vositalar bilan ishlash ko'nikmalarini shakllantirish qobiliyatini kengaytirish. Rivojlangan mamlakatlarda maktab o'quvchilarini robototexnika to'garaklariga jalb qilish bo'yicha xalqaro dasturlar ishlab chiqilgan bo'lib,

⁵ O'zbekiston Respublikasi Madaniyat vazirligining 2019-yil 18-aprel "Madaniyat markazlari faoliyatini tashkil etishga oid normativ hujjatlarni tasdiqlash to'g'risida" 232-sonli buyrug'i 1-ilova "Madaniyat markazlarida to'garak, studiya va jamoalar faoliyatini tashkil etish to'g'risida Nizom"ning 22-bandi. 17 b.

⁶ A.Xushvaqtov. Madaniyat va san'at sohasida iqtisodiy ko'rsatkichlarni boshqarishning ahamiyati. Xorazm Ma'mun akademiyasi axborotnomasi. Xorazm Ma'mun akademiyasi noshirlik bo'limi, Xiva 2022. 574 b.

⁷ M.Turdiyeva. Yoshlarning siyosiy madaniyatini yuksaltirishda madaniyat markazlarining o'rni BMI. Toshkent 2021-yil.

ular da robototexnika ta'limini takomillashtirish va bilimlarni o'z-o'zini egallash darajasini alohida parametr sifatida baholash ko'zda tutilgan.

O'zbekistonda axborot-kommunikatsiya xizmatlarini keng joriy etish, zamonaviy talablarga javob beradigan innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo'llash orqali ta'lim jarayonini tashkil etish va boshqarish mexanizmlarini takomillashtirishga qaratilgan salmoqli ishlar amalga oshirilmoqda. Bu esa, o'z navbatida, boshlang'ich sinf o'quvchilari o'rtasida dasturlash, dizayn kabi malakalarni shakllantirish uchun robototexnika to'garaklarini tashkil etishni taqozo etadi.

O'zbekistonda xalq ta'limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasida "Xalq ta'limi sohasiga zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va innovatsion loyihalarni joriy etish; o'qitish usullarini takomillashtirish; ta'lim jarayoniga individuallashtirish tamoyillarini bosqichma-bosqich joriy etish, muqobil yondashuvlarni o'rganish va ilmiy asoslashga qaratilgan amaliy ishlanmalar sohasida ilmiy tadqiqotlarni rivojlantirish; shu munosabat bilan boshlang'ich sinf o'quvchilarida dasturlash va loyihalash qobiliyati kabi kompetensiyalarni shakllantirish mexanizmini takomillashtirish, shuningdek, masofaviy o'qitish zaruratidan kelib chiqib, virtual didaktikadan foydalangan holda boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun robototexnika to'garaklarini tashkil etish zarur, vositalari esa dolzarb bo'lib qoladi. Keyingi yillarda o'quvchilarda mustaqil ta'limga, maktab o'quv dasturiga qo'shimcha sifatida turli dasturlarni o'rganishga qiziqish ortib bormoqda. O'quvchilar o'z qiziqishlari to'garagida videolarni ijtimoiy tarmoqlarga joylashtirishi bunga yorqin misol bo'la oladi. Hozirda raqamli texnologiyalarning rivojlanishi yoshlarga internet orqali o'z qiziqishlari yo'nalishida bilim olish imkonini bermoqda. Buning uchun ular rus va ingliz tillarini suhbat darajasida bilishlari, shuningdek, zamonaviy internet texnologiyalarini bilishlari, xususan, bunday platformalarda ishlash bo'yicha bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishlari kerak.

Har doim o'zgarib borayotgan zamonamizda, farzandlarimizga raqamli dunyoni kashf etayotganda oyoqqa turishlariga yordam berishimiz juda muhimdir. Yuqoridagi metodologiya faqat ko'rsatkichdir. Biz yosh avlodga Internet imkoniyatlari va undan ularning kelajagiga salbiy ta'sir ko'rsatmaydigan tarzda foydalanishlari haqida ochiq va halol bo'lishimiz kerak. Pandemiya an'anaviy maktab ta'limi modeliga kirib borgan masofaviy ta'limning muhim tendentsiyalarini tezlashtirdi. Ushbu o'zgarishlar raqamli ma'lumotlar bilan ko'proq ishlashga va ushbu sohadagi tadqiqotlarga olib keladi, chunki samarali masofaviy ta'lim tajribani iloji boricha ishonchli va mazmunli qilish uchun ko'p vaqt va kuch talab qiladi.

Biroq, to'g'ri amalga oshirilsa, masofaviy ta'lim o'quvchilarning ehtiyojlarini qondirishi mumkin. Masofaviy ta'limning salbiy tomoni, ya'ni o'quvchilar mustaqil ravishda tarkib bilan o'zaro aloqada bo'lishlari mumkin, bu o'quvchilarga ichki motivatsiyani rivojlantirish, o'z tezligida ishlash va kontentni o'rganishni o'ziga xos tarzda rivojlantirish imkonini beradi. Bu ta'limdagi muhim moment va biz bo'lajak o'qituvchilar sifatida bu imkoniyatdan foydalanishimiz kerak.

Biz bolalarni "saqlab qo'ymasligingiz" kerak, agar ular xohlamasalar, ular davradan chiqib ketishlariga ruxsat berishimiz kerak (ehtimol, ular darslarda chet tilidan ko'proq bo'lishi mumkin). Shuningdek, chet tilini bilish darajasi past bo'lgan (sinfdoshlari bilan taqqoslaganda va maktab o'quv dasturi talablari bilan taqqoslaganda) mavzuni chuqur o'rganmaydigan va o'z tomonidan tushunishga harakat qilmaydigan bola borishni boshlashi

mumkin. Darslarni aylana oladi, lekin u yerda ham xuddi shunday yo'l tutadi yoki undan ham yomoni, chunki u ota-onasidan "majburlash" ni boshdan kechiradi. Bunday holda, ota-onalarga bunday tashrifning maqsadga muvofiqligi to'g'risida darhol xabardor qilish kerak (bola darslarda yoki to'garaklarda tilni o'rganmasligi, balki shunchaki darslarga "xizmat ko'rsatishi" haqida xabar berish uchun), agar ota-onalar darslarni davom ettirishni talab qilsalar, agar bola o'z xatti-harakati va munosabatini o'zgartirmasa va ota-onalar yordam berishni boshlamasa, ularga aniq ma'lumot berishlari kerak (bola dars uchun uy vazifasini va uy vazifasini bajarayotganligini tekshirish kerak (ular ham kerak)), keyin o'qituvchi bolaning bilimi uchun javobgar bo'lishi mumkin emas. Har bir darsdan keyin ota-onalarga muvaffaqiyatlar va muvaffaqiyatsizliklar, shuningdek, bunday bolalarning xatti-harakatlari to'g'risida xabardor qilish yaxshiroqdir, shunda ular nima sodir bo'layotgani haqida ishonchli va to'liq tasavvurga ega bo'lishlari va oxir-oqibat nima uchun pul to'lashlarini tushunishlari mumkin (agar to'garak darslari pullik bo'lsa).

Yomon xulq-atvori bilan ajralib turadigan o'quvchilar bilan darhol suhbatlar o'tkazish, shuningdek, sinf o'qituvchilari va ota-onalarni yordamga chaqirish yaxshiroqdir, agar 4-6 darsdan keyin ularning xatti-harakatlari o'zgarmasa, bunday bolalarni davradan olib tashlashga arziydi, chunki ular o'zlarining xatti-harakatlari va boshqa o'quvchilari bilan o'qituvchidan vaqt ajratib, boshqalarning chet tilini to'liq o'rganishiga to'sqinlik qiladilar.

O'qituvchining to'garak mashg'ulotlariga individual yondashuvi ham muhim ahamiyatga ega. Biz har bir aniq to'garakga (turli xil bolalardan iborat) moslashishingiz kerak, yondashuvni topishga harakat qilishimiz, nafaqat ma'lum bir guruhga tegishli bolalar bilan, balki butun guruh bilan ham aloqada bo'lishimiz kerak. Aks holda, bolalar 2-3 darsdan so'ng qo'shimcha kurslardan bosh tortishni boshlaydilar. O'qituvchining ish uslubiga ijodiy fikrlashni rivojlantirish uchun o'yinlar, topshiriqlarni kiritish foydalidir. Bizning vazifamiz nafaqat bilim berish, balki uni o'zlashtirishga yordam berish, o'rganishga o'rgatishdir.

O'qituvchi bitta do'stona jamoaning bir qismidir. qo'shimcha mashg'ulotlarga qatnashayotgan barcha o'quvchilarni faol to'garaklarga jalb qilish; davra ichidagi ishdagi stresslar va tanazzullarning to'g'ri almashinishi; muvaffaqiyat holatlarini yaratish va hokazolar.

Chet tilini o'rganish samarasini oshirish va tilni o'zlashtirish jarayoniga qiziqishni oshirish uchun guruhlararo uchrashuvlar tashkil etish juda foydali bo'lishi mumkin. Boshqacha qilib aytganda, haftada bir marta chet tili bo'yicha qo'shimcha mashg'ulotlarga qatnashayotgan bolalar maktabdan keyin navbatdan tashqari darsga yig'ilishadi, lekin bu safar nafaqat o'z guruhida, balki turli millatdagi barcha qiziquvchilarni (ixtiyoriy ravishda) o'z ichiga olgan katta guruhda yig'iladi. Bunday to'garak yig'ilishining maqsadi chet tilini o'rganish, yig'ilish formati esa gapirish va tinglash (muloqot qilish, lekin faqat o'rganilayotgan tilda) maktab ta'limida juda kam chet tilida jonli muloqot qilish amaliyotidir. Bunday uchrashuvlar o'qituvchining faol ishtirokisiz, sharhlarsiz va xatolarni ko'rsatmasdan o'tishi muhim (xatolarni sinfdan tahlil qilish mumkin, ammo bu yerda biz bolalarga o'rganilayotgan tilda muloqot qilish imkoniyatini berishimiz kerak).

To'garak faoliyatining muhim elementi natijaning haqiqiy, vizual ko'rsatkichlarda ifodalanishidir. Bu chiqishlar, musobaqalarda ishtirok etish, olimpiadalar kabi bo'lishi mumkin. Hatto to'garakka o'qimagan sifatida kelgan bolalar ham o'zlarining vizual natijasiga ega bo'lishlari kerak. Masalan, bola o'quv yili boshida qilgan 40 ta xatosidan 10 tasini qiladi

yoki darslarda o'rtacha balli sezilarli darajada yaxshilangan yoki bola hatto bitta grammatik to'g'ri gapni ayta olmagan va natijada to'garak mashg'ulotlari bo'yicha u o'zini tanishtirishi va oddiy savollarga munosib javob berishi mumkin. Har bir holatda, har bir boladan individual natijani kutish uchun alohida tushunish kerak. Biroq, bolalar ixtiyoriy ravishda ta'tilda, to'garakdan tashqari mashg'ulotlarda, tanlov uchun spektakl yozib olishda, chet tilida qo'shiq o'rganishda va hokazolarda yig'ilganda juda muhim natija bo'lishi mumkin, ya'ni, bolalar chet tilini o'rganishga qiziqib qolishdi va undan ijobiy his-tuyg'ularga ega bo'lishdi, bu boshqa ko'p narsalarga qaraganda muhimroqdir.

To'garak hujjatlarida o'lkashunoslik yo'nalishini targ'ib qilish bo'yicha quyidagi chora-tadbirlar ko'rilgani ham qayd etilgan. Avgust o'qituvchilari kengashida o'lkashunoslik to'garaklariga uslubiy rahbarlik tasdiqlandi.

O'lkashunoslik faoliyatini ommalashtirish maqsadida viloyat gazetasida katta maqola chop etilib, radioda uchta ko'rsatuv eshittirilmoqda.

Amalga oshirilgan ishlar natijasida o'lkashunoslik sohasiga viloyatda katta qiziqish uyg'otdi, bu boradagi muammolarni hal etishda muzey rahbarlari va xodimlarining jiddiy ishtiroki talab etildi.

Muzeyda haftaning uch kuni, ya'ni seshanba, payshanba va juma kunlari o'lkashunoslik kunlari deb e'lon qilingan. O'sha kunlarda muzeyning o'lkashunoslik bo'limi olimlari to'garak vakillarini qabul qilib, ularga yordam va maslahatlar berdi.

Arxiv ma'lumotlarida muzey qoshida maktab komissiyasi tuzilgani, Farg'ona shahar maktabgacha va maktab ta'limi bo'limi tavsiyasiga ko'ra unga shahar maktablaridan 25 nafar faol o'qituvchilar jalb etilgani qayd etilgan.

Komissiya yetti seksiyada ishlaydi. Bu yerdan maktab va muzey o'rtasida o'zaro tajriba almashish, muayyan fanlarga ixtisoslashtirilgan maktab o'lkashunoslik xonalari tashkil etish, maktab o'quvchilariga o'lka tarixini o'rgatish maqsad qilingan.

Yozgi ta'tilda maktab o'quvchilari bilan birgalikda yurtni o'rganish maqsadida turli tarixiy obidalarga turistik sayohatlar uyushtirildi. Sayohat davomida to'plangan ashyolar sarhisob qilinib, muzeyda maktab o'lkashunoslik ko'rgazmasi, maktablarda o'lkashunoslik burchaklari tashkil etildi. Mamlakatimizda bu boradagi ishlar mustaqillikka qadar davom etdi. Bunga asosan mahalliy davralarda hukmron mafkura g'oyalari yordam berdi.⁸

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Xalq ta'limi. Ilmiy-metodik jurnal. 2016-yil 1-son. –B. 85.
2. S.I. Ashurova. Maxsus fanlarni modullar o'qitish jarayonini tashkil qilish va o'tkazish // Kasb –hunar ta'limi. –№ 5– Toshkent, 2004. – B.17-20.
3. A. Haydarov. Madaniyat va san'at taraqqiy etmasa, jamiyat rivojlanmaydi. "Xalq so'zi" gazetasi. 254-son (7212). 2018-yil 9-dekabr. 4 b.
4. A. Haydarov. Ijodiy ishlab chiqarish faoliyatini rejalashtirish, tashkil etish va boshqarish. "Yangi nashr". T.: 2016- 208 bet.
5. O'zbekiston Respublikasi Madaniyat vazirligining 2019-yil 18-aprel "Madaniyat markazlari faoliyatini tashkil etishga oid normativ hujjatlarni tasdiqlash to'g'risida" 232-sonli buyrug'i 1-

⁸ M. Tojiyev, M. Barakayev, G. Izetayeva, D. Turdiboyev. Uzliksiz ta'lim tizimida o'quv fanlarining modulli o'qitish metodikasi va amaliyoti // Monografiya. – Toshkent : Turon iqbol. 2017. – B. 160.

ilova "Madaniyat markazlarida to'garak, studiya va jamoalar faoliyatini tashkil etish to'g'risida Nizom"ning 22-bandi. 17 b.

6. A.Xushvaqtov. Madaniyat va san'at sohasida iqtisodiy ko'rsatgichlarni boshqarishning ahamiyati. Xorazm Ma'mun akademiyasi axborotnomasi. Xorazm Ma'mun akademiyasi noshirlik bo'limi, Xiva 2022. 574 b.

7. M.Turdiyeva. Yoshlarning siyosiy madaniyatini yuksaltirishda madaniyat markazlarining o'rni BMI. Toshkent 2021-yil.

8. M.Tojiyev, M.Barakayev, G.Izetayeva, D.Turdiboyev. Uzliksiz ta'lim tizimida o'quv fanlarining modulli o'qitish metodikasi va amaliyoti //Monografiya . – Toshkent :Turon iqbol. 2017. – B. 160.

